

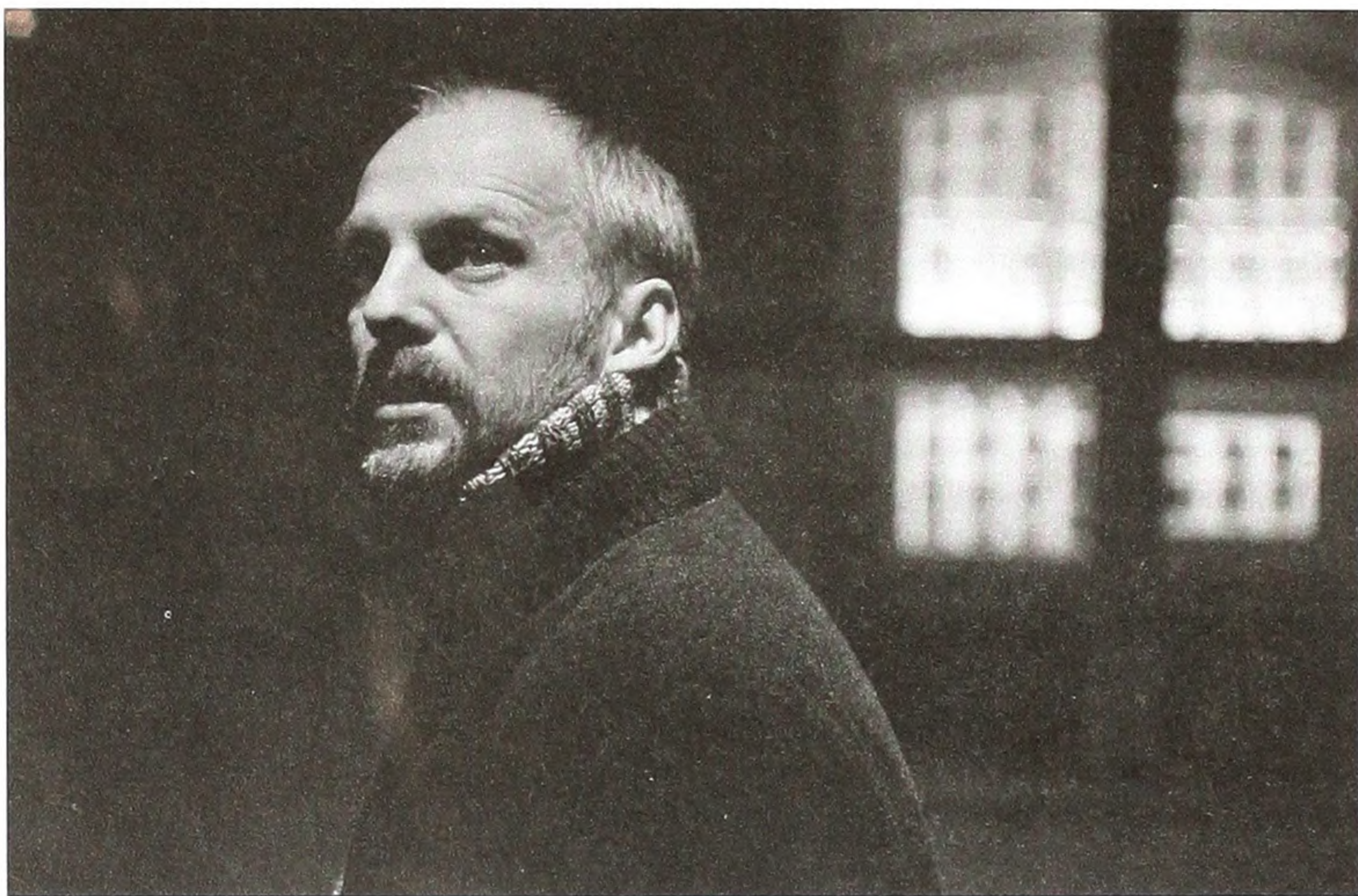
«МОЛОДІСТЬ»-35: ВІЙНА СМАКІВ

Ганна Косенко

35-та «Молодість» залишила присмак солодко-гіркого коктейлю, в який потрапили переважно сімейні драми й мелодрами, трохи комедій і багато стрічок про війну. Гіркуватості напою додав вибір журі, який здивував усіх. Журналісти, які бачили стрічку «Звинувачуваний» (реж. Якоб Тюзен), що отримала Гран-прі фестивалю, заходилися працювати детективами, шукаючи відповідь на запитання: «Хто проплатив уже другий рік підряд перемогу дуже посереднього данського фільму?». Адже важко зрозуміти, що мистецького і нового вдалося знайти членам журі в картині цього режисера, яка

ють деструкції, самі герої потрохи божеволіють і вже більше не можуть спілкуватись між собою, як раніше. Зі стилістики побутової драми, в якій знято стрічку, випадають кадри, де чоловік і дружина, в яких опікунська рада забрала дочку, влаштовують вечерю при свічках і починають їсти приготовлені страви спочатку руками, а потім просто ротом з тарілок, шматки їжі залишаються на їхніх обличчях і одязі. Такі кадри органічно вписалися б в картину Вінтерберга чи Трієра, але тут вони явно не на місці. Журі вагалось ще між трьома стрічками, які могли претенду-

■ Кадр з фільму «Айсберг» (вгорі).
Режисери Фіона Гордон, Домінік Абель, Бруно Ромі. Бельгія, 2005.

■ Кадр з фільму «Звинувачений» (зліва).
Режисери Якоб Тюзен. Данія, 2005.

паразитуює на тематиці догмівських фільмів і вкотре розкручує тему інцесту. Директор фестивалю Андрій Халпахчі передбачив подібні запитання і закликав не підозрювати ні в якому тиску на журі спонсорів і організаторів фестивалю. Залишається повірити, що на Заході таке кіно зараз в ціні і це свідомий вибір журі. До речі, нинішнього року очолював його голлівудський режисер Ірвін Кершнер, що зняв 1980 року «Зоряні війни-V». Вибір не був одноставним, хтось із членів журі пожартував, що суперечка була дуже запеклою, і якби не дійшли компромісу, всі члени журі приїхало б на церемонію нагородження в інвалідних візках, а Іван Ле Муан залишився б лежати з травмами в лікарні. Можливо, тут подіяв авторитет «Догми-95» (Якоб Тюзен був оператором багатьох догмівських фільмів, зокрема чотирьох перших епізодів «Королівства» Трієра). Але від «Догми» тут хіба що сюжетна канва: добропорядна європейська родина трансформується під впливом жахливого відкриття, пов'язаного з «нездоровою» сексуальністю батька й дочки. Родинні стосунки зазна-

ють кожного з них розраховувала певна частина публіки. Проте абсолютним фаворитом більшості глядачів стала стрічка «Айсберг» режисерів, які одночасно є і акторами в цьому фільмі: Фіона Гордон, Домінік Абель, Бруно Ромі. Вона й отримала приз у номінації «Найкраща повнометражна робота». Парадоксальний сюжет, влучний гумор а la Акі Каурісмякі та блискуча гра бельгійських акторів не залишили нікого байдужим. Динамічний і незатертий сюжет стрічки приємно вирізняє цю роботу серед інших європейських картин в конкурсній програмі. Головна героїня Фіона працює в продуктовій крамниці, де її випадково на ніч закривають в морозильній камері. Повернувшись вранці в стані істерії і майже непритомною від холоду, вона розуміє, що її відсутність не помітили ні чоловік, ні діти. З цього часу в неї виникає незрозуміла пристрасть до холоду, вона залазить в усі морозильні камери, які тільки може знайти, починає мріяти про життя на айсбергу. Фіона випадково потрапляє до вантажівки з негритянськими дітьми, з чого й почи-

вати на Гран-прі, - «Айсберг» (Бельгія), «На Захід» (Боснія-Герцеговина) та «Знедолений» (Угорщина). На перемо-

нається її непередбачувана мандрівка. Бажання гострих відчуттів спонукає головну героїню продовжувати свою захоплюючу подорож. Досі малопомітна дружина і мати, зовні схожа на фінську актрису Каті Оутінен, залишивши своє рутинне сімейне життя, перетворюється на невгамовну кішку, закохується в глухонімого моряка, носить яскраве вбрання і просто насолоджується життям.

Інші європейські стрічки виглядали в конкурсній програмі набагато скромніше. Робота «Мій ангел» французького режисера Сержа Фрідмана залишила тепле враження від у міру глянцевого зображення, яке тішить око і трішки серце, а також музичного оформлення — приємного, але трохи на'язливого мотиву пісні Тома Вейтса «Russian Dance», який іноді переривався солодково-приторною мелодією та співом Елвіса Преслі. Хочеться згадати й німецьку картину «Close» (реж. Маркус Ленц), яка в програмці перекладена як «Близько», хоча до сюжету більше пасував би переклад назви «Замкнені (а)». Настрої та загальна тональність цієї роботи прямо протилежні фільму «Мій ангел». Похмуре зображення, напівбожевільна дівчина, хвора на параною, яка боїться висунути носа на вулицю зі своєї просторої, але обдертої квартири. Її хочуть виселити з цього приміщення, а будинок знести, вона ж своєю присутністю в ньому хоче цьому завадити. Зустріч з маргінальним парубком приводить дівчину до тями, але ненадовго.

Мало хто здивувався б, якби Гран-прі віддали картині «Знедолений» (реж. Лайош Колтай), великобюджетному угорському фільму. Всі вже звикли, що різноманітні журі вважають за потрібне нагороджувати історії, відзначені особливою трагічністю. «Знедолений» — одна з них. Тема єврейських погромів і голокосту, дарма, що вже добре заїжджена (згадаймо хоча б «Піаніста» Поланського), все ж видається не зайвою в кінематографі. Картину знято за романом нобелівського лауреата 2003 року Імре Кертеса. Режисер, очевидно, розуміє тягу людей до переживання екранних страхів. У уста головного персонажа, єврейського хлопчика, якого на вокзалі після повернення з Бухенвальда чужі люди зустрічають запитаннями про газову камеру, про тортури, він вкладає фразу «Люди хочуть чути жахливе, я ж їм буду розказувати про щастя». Завдяки чудовій операторській роботі Джилла Падоса похмурі епізоди часом виглядають навіть естетично привабливими (Лайош Колтай багато років працював оператором фільмів Іштвана Сабо, тому знає ціну хорошему кадру). Світлі або яскраві епізоди на тлі сірого, тьмяно-коричневого зображення сприймаються як подарунок глядачеві, як радість полегшення. Фільм розрахований на повну віддачу глядача, влучно виписані психологічні портрети змушують самовіддано співпереживати персонажам. Знімати великобюджетне кіно в Угорщині не простіше, ніж у нас. Під час створення фільму виникали перерви, пов'язані з фінансуванням. Але в цьому був і позитив — головний герой виріс на кільканадцять сантиметрів і схуд. Тому зміни в його образі після проходження усіх кіл пекла Бухенвальда виглядають досить органічно. Хоча картина і залишає відчуття переживання чогось жахливого, тут відсутнє смакування потворного. Глядач розуміє: показати те, що відбувалося у концтаборах, більш моторошно, ніж це було насправді, неможливо. Важко не погодитись з головним героєм стрічки: «Єдине, що відрізняє Бухенвальд від пекла, — те, що перший точно існує».

Ще одна картина, забарвлена соціальною проблематикою, була серед претендентів на Гран-прі. Це робота «На Захід» (реж. Ахмед Імамович), в якій порушуються одразу дві актуальні і водночас гострі теми — війна і гомосексуалізм. Герої стрічки — пара молодих геїв (витончений худорлявий віолончеліст Кенан, мусульманин, та Мілан з патріархальної сербської родини) тікають із Сараєво після розпалу бойових дій у місті. «Війна в межах однієї країни — це, як правило, війна меншостей», — зауважила одна з продюсерів стрічки Жанна Море. Такою ж меншістю можна вважати двох закоханих хлопців, яких не приймає суспільство, окрім іншого, і через їх сексуальну орієнтацію. Війни, подібні до тієї, що вибухнула в Боснії, лише унаочнюють щоденні баталії в суспільстві між різними формами інакшості. Картина «На Захід» — історія кохання, а не пацифістський маніфест, приємно, що тут немає ніяких закликів і прямо виражених моральних настанов.

Неувага журі до деяких стрічок на фестивалі іноді може бути навіть компліментом цим роботам. Оскільки рішення журі часто бувають компромісними, то фільми експериментальні (чи, наприклад, неполіткоректні) подібного відбору пройти апріорі не мають змоги. Який експеримент визнати вдалим, а який провальним або епатажним — це справа особистого смаку членів журі, тому експериментальні стрічки й рідко отримують належну оцінку на таких фестивалях. Не дивно, що іранська стрічка «З країни тиші» (реж. Саман Салур) не отримала жодних відзнак. Дія відбувається в пустелі. Глядач протягом півторагодинного перегляду спостерігає лише пустелю і регулярно повторювані дії двох хлопчаків, покинутих тут батьком. В пустелі вижити непросто, але підлітки знаходять способи: один краде паливо з машин на стоянці і продає водіям, інший торгує опіумом, яким він має годувати верблюдів, щоб змусити їх повертатись після того, як вони розбредуться по пустелі. В стрічці майже нічого не відбувається, але фільм видається дуже динамічним. Перш за все, це магія монтажу — весь фільм склеєно з дуже коротких кадрів, по-друге, це смілива операторська робота — гра різних ракурсів ніби оживлює завмерлий простір пустелі і, звісно, відповідне музичне тло. Тут майже повністю відсутні діалоги, недаремно вжито метафору «пустеля як країна тиші». Дітям ніколи говорити — вони все активніше працюють, постійно пришвидшуючи ритм, чим доводять себе до стану повного виснаження. Перелом у мисленні хлопчаків відбувається, коли вони знайомляться з чоловіком, який приїхав у пустелю, щоб зайнятися «плеканням себе».

Намагаються вибудувати себе та свій життєвий простір наново і герої турецько-грецької стрічки «Кинути жереб» (реж. Угур Юджель). Війна тут показана не в момент дії, а як така, що продовжується в своїх наслідках, можливо, ще більш жахливих, ніж самі події війни. Картина складається з двох самотійних історій. Головними героями обох є молоді хлопці, які повернулися травмованими з війни. Перший — талановитий футболіст Ридван, який втратив на війні праву ногу. Тепер в нього немає можливості продовжувати кар'єру і повернутися до колишнього життя. Після приїзду з війни знайомі та наречена починають ставитись до нього більш ніж прохолодно. Він цього не витримує і врешті-решт позбавляє себе життя. Друга історія — про молодика Джевера, який повернувся з війни з серйозною психологічною травмою. Постійне напруження, очікування можливого удару чи нападу, яке стає звичним для солдата на війні і є запорукою

його виживання, не може залишити хлопця і в мирний час. Він блукає вуличками нічного міста, ніби притягуючи до себе небезпечні ситуації. В соціумі — він чужорідний елемент, він — той, хто носить в собі жах війни, хто може розповісти про неї однією своєю присутністю, твердим поглядом і міцно стиснутими щелепами. Обидва герої фільму не можуть реконструювати свій внутрішній світ, вписатися в нове життя.

Війна в роботі «Напівмла» російського режисера Артема Антонова показана в доволі традиційній манері, яка бере початок в радянських картинах подібної тематики і продовжується на пострадянському просторі в таких стрічках, як, наприклад, «Свої» Д. Месхієва. Щоправда, останнім часом виникає тенденція у фільмах про війну висловлювати дидактичний посил на кшталт «вороги (в даному разі фашисти) теж люди». Таку ідею ми, наприклад, бачимо в короткометражці Георгія Делієва «Дрібний дощ». Бачимо її і тут: молодого військового, який органічно не може сприймати німців як людей, відправляють начальником бригади полонених німців у забуте Богом і людьми селище Полумгла будувати вишку. Дуже зворушливо в картині прописано те, як крок за кроком змінюється на краще ставлення до цих полонених самого військового і місцевих жителів, які спершу зустріли команду будівельників-фашистів дуже вороже. Весь ліризм і гуманістичну романтику перекреслює фінальна сцена — вишка виявляється непотрібною, а полонених розстрілюють, як непотрібну худобу. Саме за ці моменти у стрічці режисеру в

Росії надавали по вухах — почалися розмови про анти-російський характер стрічки, про те, що кінцівку режисер змінив на догоду західній фестивальній публіці і журі. А як все було мирно, коли минулого року, Артем зняв іронічну підліткову стрічку «Столичний швидкий»! До речі, ця картина тоді отримала перемогу на студентському фестивалі «Пролог» у Києві.

Присутність або загроза війни як чогось, що дихає в спину, сьогодні відчувається у більшості робіт молодих неєвропейських (!) режисерів, принаймні тих, які подали на конкурс повнометражні стрічки. Зрозуміло, що свій перший фільм хочеться зробити вагомим, сказати ним щось важливе. Це ніби плата за вхід у світ дорослого кіно. Але тривожить те, що для молодих режисерів зі східних регіонів сьогодні важливі не якісь особисті турботи, пов'язані зі становленням у суспільстві, з переживанням досвіду трансгресії чи приватних етичних відкриттів, що ми бачимо в роботах європейців (хай не думають росіяни і турки, що я їм відмовляю в «європейськості», просто залучаю до цього переліку радше як ближчих за культурними ознаками до Сходу). Зараз молодих цікавить тема війни. Чи не тому, що протягом останніх кількох років вона актуалізувалася в медійному просторі, і не тільки у форматі політичних спекуляцій? Можливо, це передчуття загрози і спроба її попередити? Журі, очевидно, більше було схильне до відносно мирних тем. Напевне, це таки справа смаку і данина політкоректності, яка вже стала майже законом у західному суспільстві.

Фільм спільного боснійсько-герцеговинського виробництва «На Захід» («Go West») Ахмета Імамовича менш ніж за рік після випуску вже встиг «наскандалити» на міжнародному рівні й отримати багато відгуків на свою адресу — як суперпозитивних, так і відверто негативних. На цьогорічному ж МКФ «Молодість» стрічка здобула головний приз журі Міжнародної федерації кіно клубів (FICC) «Дон Кіхот», яким зазвичай нагороджують «неформатні» фільми, себто такі, що здатні когось шокувати чи розізлити, а когось, навпаки, привабити. Зрозуміло, що критерії відбору при цьому можуть бути дуже різними.

ВАЖКИЙ ШЛЯХ НА ОМРІЯНИЙ ЗАХІД, або У «ФОКУСІ» ЗНОВУ БАЛКАНИ

Роксоляна Свято

Добре відомо, що не існує двох однакових інтерпретацій одного твору. Кожна людина формуватиме власне сприйняття (або несприйняття) того чи того явища, виходячи з власного досвіду. І, скажімо, перегляд стандартного американського блокбастера для людини з кіноосвітою може бути не меншою мукою, ніж для «непідготованого» глядача «Сім самураїв» Курасави чи «Андрій Рубльов» Тарковського.

Відразу після демонстрації конкурсного фільму «На Захід» Ахмета Імамовича була свідком, як одна дівчина натхненно розповідала знайомому, що проплакала мало не дві години й досі не може прийти до тями. Натомість реакція окремих глядачів на найбільш «трагічні» сцени фільму була цілком протилежною — в залі чувся ледь стримуваний сміх.

І здається, що така двозначність сприйняття була просто неминучою...

Причини популярності Балкан (і в сфері кінематографа та

кож) загалом зрозумілі. Конфлікт у Косово та війна на початку 90-х при всій увазі до них з боку міжнародної громадськості були для більшості людей лише телевізійною картинкою. І тільки творчість Еміра Кустуріци привернула увагу до регіону, досі мало кому цікавого (десь так, як твори Борхеса та Кортасара змусили замислитися про існування Латинської Америки в світовому культурному просторі). В різних країнах глядачі почали активно дивитися фільми Кустуріци, купувати диски з музикою Їорана Бреговіча. «No smoking orchestra» проводить турне країнами Європи і збирає повні зали. З'являються режисери, які також отримують міжнародні нагороди. Іншими словами — зоряний час Балкан. Та популярність, як відомо, й зобов'язує. Мистецьку планку поставили високо, й наступні митці отримали в спадок лише дві можливості — або ж підняти її ще вище, підтвердивши «імідж» регіону, або «провалитися».